

Цубов Леонід Володимирович
к.і.н., доцент кафедри економіки і маркетингу ІППТ
Національного університету «Львівська політехніка»

Божко Наталія Миронівна
к.і.н., доцент кафедри українознавства
Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького

ЛЬВІВСЬКІ КНИГОЗБІРНІ ЯК ЦЕНТРИ ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ МІСТА (кінець XVIII – XIXст.)

З часу приєднання Галичини наприкінці XVIII ст. до австрійської імперії відбулися зміни у соціально-культурному функціонуванні міста Львова. Австрійська влада приймає ряд рішень, які певним чином сприяли розвитку господарства та комунальних служб міста, зробивши його більш комфортним для життя. Неабияку роль у цьому відіграли культурно-мистецькі заклади, які з'явилися у Львові протягом XIX століття.

Метою цього дослідження є аналіз виникнення та функціонування книгозбірень Львова та вплив їх діяльності на загальнокультурний імідж не лише міста, але й Галичини в цілому.

Наприкінці XVIII ст.- протягом XIX ст. у Львові, як і у більшості європейських міст, найбільші книгозбірні діяли при навчальних закладах і у великих монастирях. Відомо також, що протягом вказаного періоду австрійський уряд припинив існування багатьох релігійних установ регіону, а їх майно конфіскував. Конфісковані книги передавалися до бібліотеки львівського університету, який на той час відновив свою діяльність. Протягом 1784 по 1786 роки університетська бібліотека отримала книги зі 147 закритих урядом духовних закладів. Загальна кількість надходжень станом на 1786 р. становила 33.666 томів [1,с.233]. Однак, користувачами бібліотеки була досить обмежена кількість працівників університету, а фонди у більшості випадків становили релігійну літературу. Тому за наказом уряду з 1807 році університетська бібліотека отримувала обов'язковий примірник усіх друкованих у Галичині видань, що сприяло наповненню фондів і світською літературою. З 1822 р. до неї повністю була перенесена університетська нумізматична колекція. На середину XIX ст. фонди налічували 51082 книги, 2200 гравюр, 12000 монет, 4700 дипломів [5].

У час революційних подій 1848 р. львівська університетська бібліотека при пожежі втратила значну частину фондів. Вдалося врятувати лише 13000 томів та частину рукописних та графічних збірок. Кілька років врятована частина бібліотеки зберігалася у міській Ратуші, а з 1852 р. була перенесена до нового будинку Університету на вул. св. Миколая (нині – вул. Грушевського).

Над розширенням бібліотечних фондів книгозбірні працювали не лише урядові структури, але й приватні особи, мешканці Львова. Зокрема, згодом бібліотечний фонд поповнився унікальними колекціями відомих бібліофілів. Серед них бібліотеки князів Чарторийських (25 тис. томів з історії народів Заходу, Сходу, історії релігії, географії та ін.), князя Йозефа Саби Козебродського (хронологічні рамки зібрання – XII — XVII ст.ст.). У фондах бібліотеки зберігалися 1582 рукописи XII — XX ст., 49 інкунабул, 963 палеотипи, 1740 графічних, образотворчих та 1506 картографічних видань, численні слов'янські та західно-європейські стародруки, мініатюрні книжки, інші раритети. З документів фонду іноземних видань, якими поповнилась книгозбірня треба зазначити: найбільш повну збірку “полоністики”; зібрання різних офіційних, документальних і статистичних матеріалів Австро - Угорщини, зокрема, збірка законів Галичини з 1772 р.; повне зібрання протоколів та стенограм засідань Австрійського парламенту і крайових сеймів Польщі і Австрії [6]. Зібрані духовні багатства в стінах університетської бібліотеки сприяли не лише науковому авторитету навчального закладу, але й культурному розвитку міста.

Крім університетської книгозбірні у Львові протягом XIX ст. були також кілька монастирських і гімназійних бібліотек, але усі вони були малодоступні для широкої громадськості.

У 1809 р. з метою зростання культурно-освітнього рівня королівського міста австрійський імператор Франц I повідомив придворного бібліотекаря у Відні Юзефа Максиміліана Оссолінського про готовність віддати свою бібліотеку для публічного

використання галичанами і розмістити її у Львові. Польський шляхтич Ю.М.Оссолінський з ентузіазмом взявся за виконання цісарської волі. Він передає стародруки, рукописи, рідкісні видання, зібрані у галицьких храмах і монастирях до нової установи. Благородна ідея відкриття культурно-освітньої установи у 1817 р. була скріплена офіційними документами. Наприкінці життя Ю.М. Оссолінський у власному заповіті також наказує зробити запис: «Усі мої друковані книги, рукописи, зібрання гравюр, карт, медалей, картин, статуй... заповідаю бібліотеці у столичному місті Львові» [3, с.21].

За прикладом Оссолінського галицька інтелігенція також передає свої приватні колекції до нової львівської культурно-мистецької установи. Значні пожертви надходять від магнатів Львівщини, Тернопільщини, Бережанщини. У фонди бібліотеки були передані приватні збірки відомих шляхетних родин Павліковських, Дідушицьких, Зубрицьких та ін. Українські теологи Михайло Гарасевич та Модест Гриневицький допомагали у складанні статуту бібліотеки, у якому зазначалося, що установа буде діяти на користь усіх народів, що проживають у краю. Цей статут був підписаний імператором і мав силу закону.

Спочатку приміщенням бібліотеці служили залишки обгорілого монастиря Кармеліток під Калічою горою у Львові. Згодом, був оголошений конкурс на проект нової будівлі. Перевагу віддали роботі відомого європейського архітектора, прихильника класицизму П'єтро Нобіле.

За планом Нобіле споруда повинна була мати грандіозний вигляд, який надавали б доричний ордер, архітрав і карниз без будь-яких декорацій. Проте, комісія, до складу якої входив інженер-капітан Ю.Бем, вирішила цей план змінити. Споруда ставала простішою. До неї увійшли уцілілі фрагменти монастиря та каплиця у вигляді ротонди [3, с.21]. У 30-40-х роках XIX ст. у спорудженні бібліотеки беруть участь майже усі відомі архітектори Львова, склад яких дивовижно багатонаціональний, як і саме місто того часу. Серед архітекторів: галичани Юрій Глогівський і Вільгельм Шмідт, австрієць Йоган Зальцманн, скульптор Йоган Шімзер - німець за походженням та чех Йозеф Прохазка [3, с.22].

Офіційне відкриття Інституту Оссолінських відбулося у 1827 році. Це була загально крайова, культурно-освітня установа, що складалась із бібліотеки, музею і друкарні. У 1832 р. бібліотека відкриває читальні зали для відвідувачів. Навколо бібліотеки гуртується галицька інтелігенція, вона стає одним із центрів громадського та культурного життя міста.

Періодика, що видавалась в Австрійській імперії тепер обов'язково надходила і до книгозбірні Оссолінських. Нові друковані надходження приходили і з інших європейських країн. При бібліотеці організовуються наукові товариства, видається один з перших збірників «Часопис науковий книгозбірні імені Оссолінських». У ньому активно співпрацювали, як українські так і польські дослідники, зокрема, Т.Захаревич, В.Компаневич, І.Вагилевич. А.Бельовський, К.Туровський, Л.Набеляк, К.Шайноха та ін. [2 с.22].

Інститут Оссолінеум став для Львова не тільки однією з перших культурно-мистецьких установ, що об'єднувала у собі бібліотеку (у 70-х р. XIX ст. у фондах зберігалось 60.690 томів) [2, с.82]. друкарню, а також місцем інтелектуального єднання еліти міста і краю.

У червні 1849 року засновано також бібліотеку «для руських людей», яку у 1872 році було передано до Народного дому. Бібліотека інституту «Народний дім» стала центром єднання інтелігенції Галичини москофільського напрямку [2, с.83]. З відкриттям Технічної академії у Львові формується і бібліотека з природничої і технічної літератури. Перший меценат, що надав книги академії був анонімним. Він подарував збірку наукової літератури разом з астрономічними та математичними приладами вартістю до 40 тис.злотих. [1, с.233]. Ця добра традиція була підтримана іншими відомими професорами і науковцями Львова і вже у 1871 р. книгозбірня Технічної академії нараховувала 3.608 томів [2, с.83].

Таким чином протягом XIX ст. кількість бібліотек у Львові зростає. Власні книгозбірні мали не лише духовні чи навчальні заклади, а також Галицьке господарське товариство, Головна дирекція будівництва доріг та мостів, «Академічна читальня», відомі також приватні збірки Чарнецьких і Ю.К.Жевуцького та ін. Однак, найбільше значення для культурного розвитку міста Львова мали дві книгозбірні – це бібліотеки львівського університету та культурно-мистецького центру Оссолінських.

Список використаних джерел та літератури:

1. Енциклопедія Львова / За ред. А.Козицького. - Львів: Літопис, У 4-х томах, 2007-2012, Т.3.
2. Історія Львова. У трьох томах / ред. Я.Ісаєвич та ін. т.2. - Львів: «Центр Європи», 2007
3. Малець Софія За часів Маркіяна Шашкевича. – Львів. Вид-во «Центр Європи», 1992. – 94 с.;
4. Малець Софія. Мистецьке життя Львова першої половини ХІХ ст. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://map.lviv./statti/malec.html>
5. Метельський Р. 10 цікавих фактів про найстарішу бібліотеку в Україні\ <http://photo-lviv.in.ua/>
6. Яремко А Найстаріша книгозбірня України святкує своє 400-ліття\ <http://city-adm.lviv.ua/news/education>

Чабак Людмила Анатоліївна
к.ф.н., Чернігівський центр перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників органів
державної влади, органів місцевого самоврядування,
seminog82@ukr.net

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА

Історико-культурна спадщина як сукупність створених у процесі історичного розвитку та успадкованих людством від попередніх поколінь пам'яток духовної та матеріальної культури, має значний ресурс впливу як на суспільство загалом так і на кожну окрему людину зокрема.

Вивченню проблем її впливу так чи інакше присвячені роботи мистецтвознавців, культурологів, психологів, педагогів, філософів та ін. Серед них: І.Д. Бех, П.В. Вербицька, А.В. Іконніков, М.С. Каган, Н.С. Миропольська, Л.М. Масол, Б.В. Неменський, О.П. Рудницька, Л.В. Стародубцева, О.А. Трошкіна, та ін. Однак, окремі аспекти впливу зачасти залишаються на периферії наукових досліджень.

Насамперед йдеться про виховний потенціал історико-культурної спадщини українських міст, потенціал, який ще потребує ґрунтовних студій, а відтак не сповна використовується у практичній площині виховання як молодого покоління так і дорослих громадян нашої держави.

Місто, що є адміністративним, культурним, освітнім центром, зберігає в собі безліч артефактів, пам'яток історії та культури. Однак іноді вони сховані серед об'єктів сучасної цивілізації, занедбані і не здатні в повній мірі розкрити свій потенціал. Лише деяким з них щастить опинитися в руках справжніх господарів, небайдужої громади, що належним чином доглядає та охороняє історичну та культурну спадщину. Вищезазначені проблеми пов'язані не лише з банальною нестачею коштів, але й з тривалою відсутністю традицій шанобливого ставлення до національної української культури, подекуди варварського використання її пам'яток, а то й знищення, паплюження останніх. Відтак українська історико-культурна спадщина довгий час не розглядалася у якості потужного засобу виховання для широкого загалу громадян, зокрема виховання естетичного.

Сьогодні ситуація зазнає змін. Зростання рівня національної самосвідомості громадян, становлення національної ідентичності пов'язано зі зверненням до власних історичних та культурних традицій. Відтак, популяризація та вивчення історико-культурної спадщини відкриваються не лише для вузького кола фахівців, але й для всіх небайдужих мешканців. Саме знання та розуміння культурних надбань власного народу стає підґрунтям для формування ціннісних та світоглядних орієнтацій, поглядів, переконань та ідеалів, сприяє розвитку почуття величчя, гордості за свій народ.

Враховуючи широкий спектр об'єктів культурної спадщини, їх поділ за типами (споруди, комплекси, визначні місця), видами (археологічні, історичні, об'єкти монументального мистецтва, архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтні, науки і техніки) [1], можна стверджувати, що кожен з них матиме певні особливості у здійсненні виховного впливу.

Однак, можна виокремити і загальні тенденції. Адже історико-культурна спадщина впливає на духовний розвиток особистості, сприяє її становленню, формуванню естетичного смаку та оціночних суджень.

Наприклад, архітектура, що поєднує в собі мистецький та технократичний аспекти, є, на думку С.А. Нічкала, матеріалізованою в монументальних формах інформацією про час,